

dades antigues es refereixen a molins: «molendinum cum --- rechs, rodís, rodets, martellis, *tremugiis*», ross. 1283; novament en docs. dels anys 1309, 1330, 1342, 1443. Sempre amb *tre-*, grafiat *tremuja*, *-uğa*, o lleument llatinitzada; en d'altres encara, on el context no és menys explícit: «--- exceptats los martels e les *tremujes* e ls ariscles del dit molí» a. 1368 (RLR XVI, 22); «*tremuges* e ariscles» a. 1375; «*tremuges*, canals, rodetz, rodes ni altres asines del molí» a. 1381 (InvLC, s. v. *roda*); «quatre *tremuges* e ariscles e altres azines de fust» a. 1388 (InvLC, s. v.).

Reforça i amplia l'antiguitat del mot, un verb que en deu ser derivat: el bisbe d'Urgell, dels anys 1041-1075, en consolidar-se la possessió de la vall limítrofa entre Urgell i Segarra, a Sanaüja: «obté --- en los molins --- *adempmentum* de estremugar per força la quarta part» (BABL VI, 383). És, doncs, un dret senyorial, dels típics de l'època feudal, en què hom obligava el pagès, vulgues o no, forçosament, a usar els molins del senyor; que així tenia, diríem, pel mànec, ja que no 'la paella', sí la tremuja, i podia aferrar directament, en la mesura que ell volia, el producte de l'agricultura, durament afanyat pel pagès: *estremugar*, fer-lo passar per les seves tremuges.

En temps posteriors *tremuja* segueix essent en català el nom més general d'aquest estri. En lexicografia des d'OPou: «--- lo ull de la mola --- lo cadell --- la *tramuja*: infundibulum; lo canaló: canalicula» (ThPu., 216). Avui fins al capdamunt del Pallars (V. nota infra), *tramúğa* a Mallorca (BDLC VII, 106), «*tremuja*: artesa de molino, tolva» a Eivissa (PzCabr.). I en val., almenys en comarques tant del Nord (*tramúza* a Herbes, i com a nom propi d'una penya, 1961), com del Migdia: a Sallent de Xàtiva em contaven que «una fantasma que eixia per fer por, se tapava el cap en una *tremúğa*, pa que no 'l conegueren» (1962).

Deixem per als diccionaris Aguiló, Alcover-Moll i Fabra, indicacions ben completes de les accs. secundàries. De l'aplicació, per semblança de forma, a la pertesa de suspensió de les campanes [1759, men., § 2, *AlcM*] parla sovint el B. de Maldà: «En lo 1763 o 1764 se feren las *tramujas* o capsals nous, y ferramenta, de las campanas del Pi: Antònia i Andreua»; «las campanas, que antes quedaban tancadas --- dintre de aquell campanar --- vuy dia quedan cada una en lo finestral, y altres dos de petites, totes ab *tramujas* més llarguadas, vista la campana» (*Excurs.*, 161, 50).

El problema etimològic està il·lustrat i facilitat per l'acord de les llengües romàniques, car és un mot que es retroba en la major part, en forma rigorosament paral·lela: oc. *tremueja*, fr. ant. i mj. *tremuie*, it. *tramòggia*, sobre-selvà *termoia*, port. dial. *tremoia*, leon. *tremoya*. En línies generals és visible que tot això suposa una base comuna *TREMŌIA* o sigui, probablement, en forma llatina **TREMŌDIA* amb l'acostumada reducció de *MĒDIUM* > *MĒIU*, *MŌDIUM* > *MŌIU*. L'it. *tramòggia* [S. XIV] amb el lleu i freqüent canvi de *-e-* en *-a-* (facilitat per la *r* i la influència de *TRAMA*); a la Sobre-selva la transposició normal de la *r*; en francès avui reduït a *trémie* (la *ü* absorbida per la labial i la *i*,

com en *vide* < *vuide*), però fou *tremuie* fins al S. XVII.

En ll. d'oc ja hi ha *tremueja* a la fi del S. XII, en context clar: «del blat qu'era en la *tremueja*» en el *Jaufré*, i també assegurat per la rima, en un sentit figurat, ja en Bertran de Born; on, sigui el que vulgui la realitat velada per la metàfora, es tracta d'una tremuja buida: «per qué 'l deu hom la *tremueja* / totes sazós tener vucja» (Rayn. v, 415b); per si quedés dubte a algú quant a l'origen del diftong *ue*, provinent de *ö* davant palatal, el llevarien els variants gascones, ja antigues *termuge* f. «trémie» en un doc. de l'Albert, de 1538, p. p. Millardet (*Recueil d'Anc. Textes Landais*, gloss., s. v.), i bearn. *tremouge* (Lespy-R.), totes dues amb el tractament local de *ö* davant iod (que en part del gascò es reduceix a *ü*, a la manera catalana, i en part a *u*: 'pluja' és *plouge* en el Bearn, *pluge* a les Landes. A la V. d'Aran, Krüger troba *tremúza* a Benós, *trimúza* a Bossost, *tremoza* a Tredòs i Gessa (VKR IX, 45). En el mapa *trémie* de l'ALF (parcial, del SE.) es poden veure detalls dialectals sobre les formes del mot en els dominis provençal, llgd. i frprov.

En gallego-portuguès fou primer *tremoia*, forma mantinguda a Galícia i a Tras-os-Montes, i avui ha predominat en port. *tremomba*, amb l'acostumada propagació de la nasalitat (tal com en *MEA* > *mīa* > *minha*; *camīo* > *caminho*; *pōia* > *poia* > *punha* o *ponha* 'posava, posi').¹ Segueix el territori d'aquest mot per terres de dialecte lleonès i altres de cantàbrics: *trimueya* a Sanàbria i Lleó, *trimoya* o *tramoja* en el Bierzo, *tremoya* o *tremunya* en altres valls del Nord de Lleó, *tremoia* a l'E. d'Astúries (dades en Krüger, *Gegenstandskultur Sanabriens*, 126; Garrote, GaRey, Vigón); en fi *tramoja* es manté en aquest sentit a Palència i Alaba (Baráibar; DACEsp.).

El substituï TOLVA en cast., però des de l'ús dels comediògrafs cast. clàssics (testimonis en Alarcón, Figueroa, Góngora, a partir de 1617), que en part eren gent molt lligada amb Castella de Nord i Lleó, *tramoja* fou aplicat figuradament en castellà comú a certes màquines teatrals, comparades per llurs moviments amb la tremuja i palanques del molí; en el teatre castellà de Val. apareix l'ús de tals *tramojes* (així en text català en un doc. val. de 1637), evident manlleu que ens passà el cast. en aquest sentit (el cognom val. *Tramojeres* és probt. independent, com he indicat s. v.); per als detalls i cites dels fets hispànics, veg. *DCEC/DECH TRAMOYA*. En fi reapareix en algun parlar de l'alt Aragó, com a nom de la tremuja (potser manllevat del cat. o gascò): *tramuya* o *tramulya* a Echo (RLiR XI, 111, amb una *l* que ens retornarà en el Pallars).

D'on surt, doncs, la base romànica *TREMŌIA*, -*ODIA*, aquesta és la qüestió. Ja era vell suposar-lo modificació del ll. *TRĪMŌDIUM* (també *TRIMODIA*) 'mesura que conté tres almuds, tres modis': és el que va fer M-Lübke (*REW*, 8906) i el seu exemple fou seguit per Bloch,² Gamillscheg (*EWFS*), Ang. Prati i d'altres. Sense explicar-ho gaire es dona a entendre que hi hagué alguna comparació de forma. Però no hi ha absolutament cap dada que comprovi aquest trasllat semàntic en llatí.